

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Tweede congres nieuwe stijl van de European Psychoanalytical Federation, 24-27 april 2003

Marc Hebbrecht

Het jaarlijkse congres van de EPF vond ditmaal plaats in Sorrento, een bijzonder aantrekkelijke stad in Italië met uitzicht op de Golf van Napels, de Vesuvius en Capri. Een ideale gelegenheid om vakantie en congresbezoek te combineren. Niet verwonderlijk dat een kleine duizend analytici hadden ingeschreven. Zoals bij het congres in Praag vorig jaar, was gekozen voor een interactieve formule met bespreking van klinische gevallen in kleine groepen en slechts enkele plenaire lezingen.

Op vrijdagmorgen schudde de voorzitter, David Tuckett, ons wakker met zijn prioriteiten voor de komende jaren. De psychoanalyse verkeert volgens hem nog steeds in een crisis, maar er is een weg om eruit te komen: de band met de universiteiten aanhalen, de dialoog aangaan met naburige disciplines, wetenschappelijk onderzoek, het verbeteren van een *peer-review*cultuur, het bevorderen van de communicatie tussen de verschillende psychoanalytische scholen, meer publiceren. Tuckett stelt een tienjarenplan voor, gericht op het veranderen van de wetenschappelijke context waarbinnen psychoanalytici werken. Vooreerst dient men de verschillende manieren van psychoanalytisch werken in kaart te brengen en de effectiviteit van psychoanalytische behandelingen verder te onderzoeken. Er dient meer onderzoek te gebeuren naar de indicatiestelling voor klassieke psychoanalyse. De criteria voor leeranalyse dienen transparanter gemaakt te worden, zodat men op een objectieve wijze kan meten wat een leeranalyse heeft bijgedragen aan de analytische competentie van de kandidaat. Verschillende opleidingssystemen kunnen ook beter op een wetenschappelijke

wijze met elkaar vergeleken worden. Tucketts ongerustheid over de toekomst wordt niet door allen gedeeld. Er blijken belangrijke geografische verschillen te bestaan: vooral in de Romaanse landen blijft de psychoanalyse een uitdagende en prestigieuze manier van denken, waar vooral de hooggeschoolden toe aange trokken worden.

De betekenis van de persoon van de analyticus in de psychoanalytische kuur vormde het kernthema van het congres. Tal van bijdragen werden hieraan gekoppeld: de reële relatie; de zieke en gekwetste analyticus; de betekenis van de lichamelijke en het geslacht van de analyticus; de invloed van de taal en de cultuur van de analyticus op het analytisch gebeuren; zelfonthulling en enactment; waarom kiest de patiënt voor een bepaalde analyticus?; wat motiveert iemand om analyticus te worden?

Drie bijdragen wil ik graag vermelden. Op zaterdagmorgen gaf Ronald Britton een druk bezochte lezing over erotische tegenoverdracht. Tegenoverdracht is een belangrijk instrument om onze patiënten beter te begrijpen, maar dient toch ook voldoende onder controle te blijven ('Knowing more about tigers doesn't make them less dangerous'). Volgens Britton gaat erotische tegenoverdracht meestal aan erotische overdrachtsmanifestaties vooraf; het is een voorbijaand, niet te vermijden en grotendeels onbewust fenomeen, dat anderen (de supervisor bv.) eerder opmerken dan de analyticus zelf. Zoals de overdracht is het een weerstand: de erotische tegenoverdracht zoekt rechtvaardiging maar verzet zich tegen analytische exploratie. Anderzijds hebben we een positieve tegenoverdracht nodig om de haat van onze patiënten te kunnen verdragen. Britton vergeleek eigen ervaringen in supervisies en trainingsanalyses met die van Jung (Sabina Spielrein) en Ferenczi (Elma Palos). De mannelijke analyticus reageert via de erotische tegenoverdracht op het subtiele verzoek van de

analysante de rol op te nemen van haar geïdealiseerde liefdesobject uit de oedipale periode. Het is alsof de analyticus haar held wordt. Zijn creativiteit wordt door haar aangewakkerd; wanneer hij zijn inzichten aan haar voorlegt, voelt ze zich op een bijzondere wijze begrepen – wat hem dan weer een speciaal plezier verschaft. Hij voelt zich als een redder, een messias ... Zij is voor hem een nieuw en onontgonnen terrein dat bijzondere ontdekkingen zal opleveren. Maar terzelfdertijd vreest de analyticus dat een ontgoocheling destructief zal zijn voor zijn geliefde patiënte, hij vreest haar schade toe te brengen door de waarheid te zeggen (te vergelijken met Oedipus die het raadsel van de Sfinx oplost, echter met catastrofale gevolgen). De analyticus voelt zich gefascineerd maar onvrij, want hij dient haar te behoeden voor een mogelijke desillusie. Door een samenvloeden van zijn Oedipuscomplex met dat van zijn patiënte realiseren beiden in fantasie hun onbewuste ambitie de oedipale vader te zijn. Er ontstaat een overdrachtsillusie: de analyse wordt tot iets bijzonders, iets hogers, een hogere vorm van liefde. Maar er ontstaat ook een gevoel van onvrijheid, een soort dwang en verplichting, met angst voor verwijten en schuldgevoelens zodra de oedipale illusie in twijfel wordt getrokken.

Antonino Ferro is van mening dat de analyticus nooit een neutraal, reflecterend oppervlak kan zijn. Er zijn altijd momenten van analytisch disfunctioneren, vooral wanneer we werken met vroeggestoorde patiënten. Ferro pleit voor zelfanalyse en het bijhouden van de eigen dromen. Patiënten voelen aan wanneer de analyticus mentaal minder beschikbaar is: ze brengen dan materiaal dat het disfunctioneren van de analyticus voortreffelijk registreert. Door persoonlijke problemen of gezinsproblemen kan het psychisch apparaat van de analyticus minder ontvankelijk zijn voor de beleving van de patiënt. Dit plaatst de analyticus voor een ethisch probleem. De patiënt dreigt een 'container' te worden voor de niet gemetaboliseerde psychische elementen van de analyticus. Om die reden zou Freuds advies niet vergeten mogen worden: een heranalyse om de vijf jaar om analytisch creatief te blijven.

Betty Joseph diende als kers op de taart, met

haar afsluitende voordracht over ethiek en ageren. Ze waarschuwde vooral voor subtiele verleiding in psychoanalyse en supervisie. Er ontstond een levendige discussie naar aanleiding van een vraag van Daniëlle Quinodoz, die emoties die de analysant niet kan voelen via de intonatie van haar stem probeert weer te geven. Joseph vindt dit maar niets; ze is een voorstander van de abstinente, **neutrale** analytische houding waarbij het **onvermogen** te voelen geanalyseerd wordt in een hoogfrequent, strikt analytisch kader. Ze stoort zich eraan dat de psychoanalyse steeds vaker tot minder intensieve varianten wordt verdund, die dan volgens haar ten onrechte als 'psychoanalyse' worden bestempeld.

Ik heb ook veel gehad aan de supervisies met Britton en Amati-Mehler. Verder nam ik nog deel aan workshops rond theoretische aspecten onder leiding van Canestri, Fonagy, Bohleber en Denis. Het komt eropaan dat we onze impliciete theorieën, die aan de basis liggen van ons klinisch werk, op een meer systematische wijze (met behulp van een rooster, geïnspireerd op het werk van Bion) in kaart proberen te brengen. Onze analysanten hebben vlug door welke impliciete theorieën ons denken beheersen. We worden dan voorspelbaar: de patiënt brengt ons dit materiaal en weet al hoe we erop zullen reageren. Dit maakt de analyse weinig vruchtbaar. Hier is de basis gelegd van een origineel denken over supervisie. Het is niet zo belangrijk dat we de supervisor tonen wat hij niet opmerkte of dat we hem op zijn fouten wijzen; we dienen ons vooral te concentreren op het psychisch functioneren van de supervisor en zijn impliciete modellen of denkschema's aan het licht te brengen. Dit creëert een onbehagen maar zet ook aan tot het onderzoeken van de eigen veronderstellingen en tot actief nadenken. Eerst werd het theoretische model door Canestri uit de doeken gedaan, daarna bracht Fonagy een klinisch geval dat vervolgens door Bohleber werd besproken. Met de spreekwoordelijke 'Deutsche Gründlichkeit' werden de impliciete modellen aangetoond. De discussie werd beëindigd door Paul Denis, die op een natuurlijke en spontane wijze een aantal suggesties bracht vanuit de Franse psychoanalyse. In klei-

neren groepen werd hetzelfde gedaan met klinisch materiaal van enkele deelnemers (o.a. van een Nederlandse psychoanalytica). Het is verheugend dat ook Nederlandse en Belgische collega's een bijdrage op het congres leverden. Van Belgische kant was er bijvoorbeeld de bijdrage van Maurice Haber over 'L' expérience agie partagée', een eigen concept dat een nuance toevoegt aan het concept 'enactment'. Verschillende Belgische opleidingsanalytici leidden een werkgroep of zaten workshops voor: Nicole Minazio, Marie-Françoise Dispaux, Jacqueline Godfrind. Nederland was bijzonder actief: Rob Abraham en Quin van Dam hielden een presentatie over het Ontwikkelingsprofiel, Wouter Gomperts nam deel aan een panel over sociaal geweld, Jaap Ubbels

hield een lezing over hechtingstheorie en psychoanalyse, Iki Halberstadt en Quin van Dam brachten klinisch materiaal in, en Bien Filet presenteerde onderzoeksmateriaal over de psychoanalytische opleiding.

De lezer zal voelen dat ik erg enthousiast was over de inhoudelijke kwaliteit maar ook over de organisatie van dit congres. De locatie was om van te dromen. Het volgende EPF-congres heeft wat dit betreft waarschijnlijk minder geluk (Helsinki, 15-18 april 2004).

M. Hebbrecht is psychiater, psychoanalytisch psychotherapeut en psychoanalyticus, werkzaam in het UC Kortenbergh, het PZ Sancta Maria te Sint-Truiden en in privé-praktijk.